

Oponentský posudek

Lukáš Pešout, *Vztah k Židům v Českobratrské církvi evangelické,*

diplomová práce předložená katedře praktické teologie UK ETF, přijatá 9.6.2006. 76 stran, obsahuje prohlášení o autorství práce, poděkování vedoucímu práce, obsah, seznam zkratk a seznam literatury.

I. Shrnutí práce

V první kapitole autor stručně představuje teologický profil ČCE. Vychází přitom hlavně ze stránek periodik *Křesťanská revue* a *Kostnické jiskry*. Rozehrává zde polaritu luterství – kalvinismus, která mu dovolí odlišit převážně reformovanou ČCE od církví německých. Přináší vhledy do české recepce dialektické teologie i diskuse mezi stoupenci Leonarda Ragaze a Karla Bartha za čelního představitele reformovaného aktivismu, který u nás bránil přijetí nacismu, uvádí Přemysla Pittera. Zmiňuje i neblahou roli předmnichovské katolické tvůrčí inteligence. Všimá si ovšem humanistického spíše než reflektovaně teologického podloží „ymkařského“ odporu vůči nacismu a jeho antisemitismu, ale také laxně přitakavého postoje předválečné ČCE k misii vůči Židům, organizované ze Skotska.

Ve druhé kapitole, zdaleka nejtěžší, sleduje autor postoje individuálních křesťanů i církví během období, které nazývá po vzoru židovské historiografie *šoa*.

Ve třetí kapitole se zabývá teologickou revizí antisemitismu, jak k ní dochází na stránkách tisku, mezi interesovanými faráři a učiteli fakulty. Také ve čtvrté kapitole se věnuje vztahu ČCE k židovství (není zcelka zřejmé, čím se liší tato kapitola od kapitoly 1 a 3). Operuje modelovou trojicí exkluzivismu, inkluzivismu a pluralismu, pomocí níž zakresluje J.L. Hromádku "kamsi doprostřed" mezi Tillicha a Bartha, každopádně jej vidí řešit vztah mezi církví a synagogou vždy na rovině etické, ne systematické. Sleduje polistopadový vývoj v této oblasti – pohyb, který před válkou vyvíjela akademická Ymka, po ní pak skupina nazývaná *Nová orientace*, shledává jednak v souvislosti s dopisem prof. Balabána a spol. *Židovským obcím v Čechách a na Moravě*, jednak v okruhu působnosti některých učitelů UK ETF. Všimá si založení Společnosti křesťanů a Židů, české pobočky mezinárodní ICCJ, v r 1991.

V páté kapitole přistupuje ke vztahu křesťanů a Židů jako k eklesiologickému problému. V navázání na Kornelise H. Miskotteho tvrdí, že ve vztahu obou společenství jde o schisma, rozdělení uvnitř původně jedné entity. Představuje modely vztahu církve a synagogy, jak je uvádí Martin Prudký ve studii "Záhada Židů a postoje křesťanů..." Do této škály modelů znovu zařazuje již zmíněné představitele českého evangelictví počínaje J.L. Hromádkou a konče Lýdií Cejpkovou – s exkursem o Karlu Barthovi.

V šesté kapitole se zaměřuje na prubírský kámen vztahu křesťanů k Židům – na otázku misie Židů. Vychází z tradičního postoje k této otázce, připomíná drastický úbytek Židů v důsledku holokaustu. Misie Židů je většinou odmítána, respektován je soteriologický nárok obou společenství. V závěru letmo popřává sluchu nz bádání (Souček, Pokorný), které přemýšlí o nz základech misie.

V poslední kapitole si všimá institučních projevů církve k probírané otázce. Postupuje od těsně poválečného 10. synodu (soustrast, ale i naděje, že Bůh dovede lid Abrahámův k "plnosti pravdy"), přes 14. synod v r. 1969, kdy je explicitně nahlášen zájem o společné studium, i 29. synod, kdy ustavena komise pro studium vztahů křesťanů k Židům, až po synod 30. v letech 2001 a 2002. Všimá si rozdílu mezi původním studijním dokumentem z roku 2001 a o rok později přijatým Prohlášením, které srovnává s dokumentem *Církev a Izrael*

vypracovaným pracovní skupinou Leuenberské konkordie v redakci Helmuta Schwiera. To je o poznání tradičnější, což autor přičítá ekumenické šíři, kterou dokument reprezentuje. V závěru práce autor stručně shrnuje nálezy své práce: v kruzích ČCE je ve vztahu k Židům patrný posun od obecně humanistického přístupu k teologické reflexi postavení Židů a "synagogy" *post Christum*. Jako plodný se spatřuje společenstevní koncept *lidu Božího*, který umožňuje traktovat problém vztahu obou komunit eklesiologicky.

II. Hodnocení věcné

Vymezení

Práce se věnuje zajímavé a dosud málo reflektované otázce moderní církevní historie. Zvláštního ocenění zaslouží badatelský charakter práce, autorova práce s archivními dokumenty i nakročení k metodám orální historie. Pokryl tak určitou část církevního diskurzu: oficiální dokumenty církve od jejího spojení v r. 1918 a projevy její intelektuální vrstvy, jak byly formulovány na stránkách církevních periodik. Badatelům v oblasti napříště zůstává rozsáhlé volné pole dalšího průzkumu – diachronně řečeno – období před spojením v r. 1918 církví AV a HV na našem území, synchronně pak např. kazatelská, písňová či výtvarná tvorba ČCE, zachycená sbírkami kázání apod.

Struktura

Výhrady lze uvést ke struktuře práce. Ta postrádá logiku, zdůvodněný postup, který by byl představen v úvodu práce a dodržen v jejím průběhu (např. od biblicko-systematického nastínění problému vztahu křesťanů k Židům přes nejdůležitější diskusní uzly 20. století k jejich aktuálním projevům v ČCE, či naopak induktivně, od těchto projevů k zásadním otázkám systematické a nz teologie). Tento nedostatek se projevuje v častých opakování již řečeného. Není jasné, čím se kromě dalších jednotlivostí zásadně liší kapitoly 1 a 3 až 5, neboť všechny přinášejí zajímavé příklady hledání formulací vztahu k Židům, tyto příklady ale nevykazují kvalitativní rozdíl.

Dílčí poznámky

Autor svou práci prokazuje, že se zorientoval v ambivalenci židovsko-křesťanských vztahů, zakotvené již v samotné Bibli. Jedinečné je, že vynesl na světlo množství materiálu uchovávaného v archivu synodní rady i soukromých archívech současníků.

Výhradu ovšem zaslouží, když se v kapitole 5 rozepisuje o eklesiologické souvislosti vztahu křesťanů a Židů jako o čemsi kladném: jakoby již označení samo bylo projevem vstřícnosti vůči synagoze, která je vtažena do ekumenického dialogu. Především: židovští účastníci dialogu by si této „cti“ rozhodně děkovali. Přenesení židovsko-křesťanského rozhovoru na úroveň eklesiologickou nadto samo o sobě nutně vstřícnost žádné z obou stran neobnáší. Bývá-li jádro sporu se synagogou spatřováno v eklesiologii, vyjadřuje to rozeznání, že v tomto sporu nejde především o to, co která ze stran učí o Kristu (christologie), ale o jejich různé pojetí toho, kdo všechno patří (a kdo už nepatří) k lidu Božímu (eklesiologie). Hranice lidu Božího a nikoli názor na mesiáše je bodem rozchodu církve a synagogy – což samo o sobě je možná ještě méně ekumenicky optimistické, než kdyby šlo o spor christologický.

Kapitola věnovaná teologické revizi antisemitismu (str. 14) začíná obhlédnutím východisek této revize: vyličením poměrů od vzniku církve po 2. světovou válku. Na necelé stránce textu zde autor pronáší závažné obecné soudy o vztahu křesťanů a Židů v průběhu dvou tisíciletí, nepodává však ani jeden konkrétní doklad tohoto stavu (např. pro naše území alespoň poukaz k monografii Tomáše Pěkného, Praha 2001² či k pramenné práci Bohumila Bondyho, Praha 1906).

V odstavcích věnovaných revizí antisemitismu v ČCE se autor neubrání vychovatelskému tónu na adresu jedné ze stran sporu („Skutečně si ... myslí, že je třeba...? Nevracíme se tak zpět do doby těsně poválečné...?“ -- str.20). Později, aniž by se s tzv. substitučním modelem plně vyrovnal, uvádí: "Bohužel ani substituční teorie není v ČCE pouze věcí minulosti." Tak razantní odsouzení modelu, jaké zazní na str. 48, by ovšem vyžadovalo zevrubnější představení tohoto modelu; takto až příliš zavání povrchní politickou korektností.

III. Hodnocení formální

Práce je napsaná kultivovaným jazykem s minimem chyb gramatického nebo syntaktického rázu, přehled literatury většinou splňuje normy UK ETF. Níže jsou uvedeny tři méně důležité výhrady:

Stát Izrael je třeba psát s velkým „S“, jde o oficiální název státu (2).

Barmenské prohlášení není dílem "luteránů, reformovaných a unitářů," ale "unionovaných" (5, pozn.18)

Autorem článku "Postoje českých křesťanů k Šoa" je Vít Machálek, nikoli Michálek (8, pozn.36 aj.).

IV. Závěr

Vzhledem k celkově zdařilému dojmu z této diplomové práce a s ohledem k výše zmíněným výhradám doporučuji v úvahách o jejím hodnocení vycházet od stupně velmi dobře (B).

Petr Sláma, 20.července 2006